

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ ΑΓΙΟΥ ΦΩΤΟΣ

Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 1457 χειρογράφῳ τῆς ἡμετέρας Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ἀπὸ σελίδος 1648-1664 εὐρίσκομεν ἀξιοσπούδατον διατριβὴν περὶ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίου φωτός ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Περὶ τοῦ ἐπιταφίου φωτός».

Ὁ κώδιξ ὑπ' ἀριθμὸν 1457 μετὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 1458 καὶ τρίτου τινὸς ἀπολεσθέντος¹, ἀποτελοῦσι νομοκανονικὸν ἔργον, γραφέν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὑπὸ τοῦ Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου, ὡς ἀπέδειξα ἐν τῇ διατριβῇ μου «Ἐκ τῶν νομοκανονικῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Πανεπιστημίου τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 1457 καὶ 1458», τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τῇ ἑβδομηκονταπενταετηρίδι τῆς Ριζαρείου ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς².

Ἀσχέτως πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ νομοκανονικοῦ τούτου ἔργου παρεντίθεται ἀπὸ σελίδος 1648-1664 ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα διατριβὴ περὶ τοῦ ἐπιταφίου φωτός διακόπτουσα οὕτω τὴν συνέχειαν τοῦ νομοκάνονος, οὕτως ἡ συνέχεια³ τῆς σελίδος 1647 πρέπει νὰ ζητηθῇ εἰς τὴν σελίδα 1666.

Ὡς φαίνεται ἡ ἀριθμησις τοῦ νομοκάνονος ἐγένετο μετὰ ταῦτα, καθ' ἣν δηλαδὴ ἐποχὴν ἔξ ἀπροσεξίας εἶχε παρεντεθῆ ἡ περὶ τοῦ ἐπιταφίου φωτός διατριβή, ἣτις, ἀποτελοῦσα ἰδίαν διατριβὴν ἔξ ὀκτῶ φύλλων, παρεντεθεῖσα εἰς τὸν νομοκάνονα, ἠριθμῆθη ὡς νὰ ἀπετέλει μέρος αὐτοῦ.

Ἡ πραγματεία αὕτη συνδέεται στενῶς πρὸς τὸ νομοκανονικὸν ἔργον, τὸ περιεχόμενον εἰς τοὺς μνημονευθέντας κώδικας, οὐ μόνον διότι ἡ γλῶσσα καὶ

¹ Ὅρθῶς ὁ Σακελλίων ἐν τῷ ἑαυτοῦ καταλόγῳ τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος (σ. 260) ἐκ τῆς ἀριθμώσεως τῶν σελίδων τῶν δύο τούτων χειρογράφων, τοῦ μὲν ἀρχομένου ἀπὸ σελίδος 552-1243, τοῦ δὲ ἀπὸ σελίδος 1244-1946 συμπεραίνει ὅτι τῶν δύο τούτων κωδίκων προηγεῖτο τρίτος, ὅστις, ἀρχόμενος ἀπὸ σελίδος 1-551 ἀπετέλει τὸν πρῶτον τόμον τοῦ ὅλου ἔργου. Κατὰ ταῦτα τὸ ὅλον ἔργον ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν τόμων, ὧν, ἀπολεσθέντος τοῦ πρώτου, σφίζονται οἱ δύο τελευταῖοι. Τουναντίον ἔξ ἀβλεψίας ὁ Σακελλίων ἔχει ἐσφαλμένως ἀριθμῆσει τοὺς δύο σφριζομένους τόμους, τοῦ δευτέρου τούτων, τοῦ ἀρχομένου ἀπὸ τῆς σελίδος 552-1243 φέροντος τὸν ἀριθμὸν 1458 καὶ τοῦ τρίτου, τοῦ ἀρχομένου ἀπὸ σελίδος 1244—1954 φέροντος τὸν ἀριθμὸν 1457.

² Ἐν Ἀθήναις 1920 σ. 185-202 Ἡ περιγραφή τῶν δύο τούτων χειρογράφων ἐνθ' ἀν. σ. 185-189.

³ Ἡ σελὶς 1647 τελευτᾷ «τότε γὰρ καὶ μόνον καὶ κατὰ τὸν Χρυσόστομον ἀπαλλοττόμεθα τῆς ἐπὶ τοῖς σκανδαλιζομένοις κειμένης τιμωρίας, ὅταν ἐκ τοῦ σκανδάλου κέρδος» ἡ δὲ σελὶς 1666 ἀρχεται «λου κέρδος ἕτερον τίθεται τῆς ἀπὸ τοῦ σκανδάλου βλάβης μείζον». Ἀπὸ τῆς σελίδος 1648 ἀρχεται ἡ διατριβὴ περὶ τοῦ ἐπιταφίου φωτός καὶ τελευτᾷ εἰς τὴν σελίδα 1664 οὕτως ὥστε ἡ σελὶς 1665 μένει ἄγραφος.

αἱ ἰδέαι τῶν δύο τούτων ἔργων συμφωνοῦσιν¹, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ γράψας τὴν περὶ τοῦ ἔπιταφίου φωτὸς πραγματείαν ἦν, ὡς καὶ ὁ γράψας τὸ νομοκανονικὸν ἔργον, μαθητὴς τοῦ Γερασίμου² καὶ διέμενε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Βουκουρεστίῳ³. Κατὰ ταῦτα ὁ συγγραφεὺς ταύτης καὶ ὁ τοῦ νομοκανονικοῦ ἔργου εἶναι εἰς καὶ ὁ αὐτός. Ἐπειδὴ ὁμοῦ, ὡς ἀλλαχοῦ ἐδείχθη⁴, συγγραφεὺς τοῦ νομοκανονικοῦ ἔργου εἶναι ὁ Νεόφυτος ὁ Καυσοκαλυβίτης καὶ τῆς περὶ τοῦ ἔπιταφίου φωτὸς διατριβῆς συγγραφεὺς εἶναι ὁ αὐτὸς Νεόφυτος, ὅστις, ὡς γνωστόν, εἶχε γράψει, μεταξύ ἄλλων, καὶ πραγματείαν φέρουσαν ἐπιγραφὴν «Περὶ τοῦ ἔπιταφίου φωτὸς»⁵. Κατὰ ταῦτα συγγραφεὺς τῆς ἡμετέρας διατριβῆς εἶναι ὁ Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης.

Περὶ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίου φωτὸς ἔχουσι γραφῆ πολλά, περιέχοντα ἰδίᾳ εἰδήσεις περὶ τῆς τελετῆς τοῦ ἁγίου φωτὸς καὶ μαρτυρίας περὶ τῆς πραγματικότητος αὐτοῦ⁶. Παρὰ ταύτας ἀπὸ μακροῦ ὑπῆρχον ἀμφιβολαὶ περὶ τῆς

¹ Πρβλ. ἰδίᾳ σελ. 1635 ἔ. ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τῆς σημασίας τῆς μεταβάσεως εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ σελ. 1782 ἔνθα, μεταξύ ἄλλων, περὶ τοῦ ἔπιταφίου ἐν Ἱεροσολύμοις φωτὸς γέγραπται: «ὁς (Ἐφραὶμ) καὶ περὶ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἔπιταφίου ἐκείνου φωτὸς παρὰ του τῶν ἔσω λόγων κατ' ἰδίαν ἐρωτηθεὶς, ἀπεκρίνατό οἱ ὡς εἶ γε ἐπ' ἐμοὶ ἦν, φησι, κατήργησα ἂν καὶ τὴν ἐκείνου χειροποίητον μηχανουργίαν» ἀκριβῶς δηλαδὴ ὡς καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ περὶ τοῦ ἔπιταφίου φωτὸς διατριβῆς γέγραπται ἐν ἀρχῇ: «Ἐφραὶμ τῶν Ἱεροσολύμων πατριάρχης, ὁ ἐξ Ἀθηνῶν, ἐρωτηθεὶς ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Οὐγγροβλαχίας κατὰ τὸ ,αψξθ' παρά του τῶν ἔσω λόγων κατ' ἰδίαν περὶ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἔπιταφίου ἐκείνου φωτὸς ἀπεκρίνατό οἱ ἐνδημούντων τὸ τηλικαῦτα ἐκεῖ καὶ ἡμῶν, ὡς εἶ γέ, φησιν, ἐν ἐμοὶ ἦν, κατήργησα ἂν καὶ τὴν ἐκείνου χειροποίητον μηχανουργίαν».

² Πρβλ. τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ περὶ τοῦ ἔπιταφίου φωτὸς ἔργου γεγραμμένα: «περιστήσας ἐν τῇ νήσῳ Πάτμῳ τοὺς ἐν τῇ σχολῇ μαθητὰς σχολαρχοῦντος ἐκεῖσε τοῦ ἀοιδίμου ἐκείνου καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις ἡγιασμένου Γερασίμου, ᾧ καὶ αὐτὸς τὸ τηλικαῦτα ἐμαθήτευον» πρὸς τὰ ἐν σελ. 1781 τοῦ νομοκανονικοῦ ἔργου γεγραμμένα: «ὁς (Ἐφραὶμ) σὺν ἡμῖν ἐν τῷ ἐν τῇ νήσῳ Πάτμῳ σχολαρχήσαντι ἡγιασμένῳ ἐμαθήτευσεν».

³ Πρβλ. τὰ ἐν σελ. 1781 γεγραμμένα: «ἔλεγε γὰρ ἡμῖν (ὁ Ἐφραὶμ) ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Οὐγγροβλαχίας ἐπιδημήσας κατὰ τὸ ,αψξθ'».

⁴ Ἐνθ' ἂν. σελ. 192 ἔ.

⁵ Πρβλ. Σάθ α, Νεοελ. φιλολ. σ. 512 ἔνθα μάλιστα προστίθεται «χειρόγραφον παρὰ Σοφ. Οἰκονόμῳ».

⁶ Πρβλ. ἰδίᾳ Χρυσ. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων σ. 309 ἔ. Τ. Π. Θέμελη, Ἡ τελετὴ τοῦ ἁγίου φωτὸς ἐν τῇ ἑκατονταετηρίδι τοῦ πανόρου ναοῦ τῆς ἀναστάσεως σ. 115-118. Ἀρχ. Καλλιόστου, «Τὸ ἅγιον φῶς» ἐν Νέα Σιών τόμ. 28 (τοῦ 1933) σ. 238 ἔ. Ἀγιοταφίτου, Αἱ σύγχρονοι τελεταὶ τῆς ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων Ε', Ἡ τελετὴ τοῦ ἁγίου φωτὸς, ἐν Νέα Σιών τόμ. Α' (τοῦ 1904) σ. 385 ἔ. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ἐνταῦθα ὅτι ὁ Παῖσιος Λιγαριδῆς βεβαιοῖ τὰ τοῦ ἁγίου φωτὸς ὡς αὐτόπτης μάρτυς «καὶ τὸ εἶδα καὶ ἐγὼ (τὸ ἅγιον φῶς) καὶ ὁ ἔωρακός μεμαρτύρηκε καὶ ἀληθινὴ ἐστὶν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ» Πρβλ. τὴν ἐμὴν διατριβὴν «Παῖσιος Λιγαριδίου λόγοι ἀνέκδοτοι» ἐν Νέα Σιών τοῦ 1922 σ. 387 ἔ. Πρβλ. ἔτι ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὰς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων ἔριδας περὶ τῆς τελετῆς τοῦ ἁγίου φωτὸς Παπαδοπούλου Κεραμέως, Ἀνάλεκτα ἱεροσολυμιτικῆς βιβλιοθήκης τόμ. 3 σ. 252-253 καὶ 263 καὶ τόμ. 4 σ. 451-453.

πραγματικότητος τοῦ ἀγίου τούτου φωτός¹, ὡς καὶ ἐκ τῆς προκειμένης διατριβῆς φαίνεται. Ἦδη ὁ Ἐλευθέριος Μιχαήλος ὁ Λαρισσαῖος κατὰ τὸ 1775 ἐρωτᾷ τὸν Νικηφόρον Θεοτόκην², μεταξύ ἄλλων, καὶ περὶ τοῦ θείου τούτου φωτός «ἀληθὲς ἢ πλάσμα τὸ ἐν θεοδέγμονι τοῦ Σωτῆρος τάφῳ κατὰ τὴν κυριώνυμον τοῦ Πάσχα ἡμέραν φῶς», ὁ δὲ Νικηφόρος Θεοτόκης ἀπαντᾷ ὡς ἀκολούθως³.

«Ὅτε μὲν ἐκ τοῦ τάφου ὁ φωτοδότης ἀνέστη, τότε φῶς ἐν τῷ τάφῳ θεόδοτον ὤφθη, δι' οὗ ὁ Πέτρος παρακύψας τὰ ὀθῶνια κατείδε καὶ τὸ σουδάριον, ὃ ἦν ἐπὶ τῆς τοῦ Δεσπότητος κεφαλῆς, οὐ μετὰ τῶν ὀθονίων, ἀλλὰ χωρὶς, ἐντετυλιγμένον εἰς ἓνα τόπον· ἄλλως γὰρ ἀμέλει τι, εἰ οὐκ ἦν φῶς, οὐκ ἂν, σκοτίας ἔτι οὔσης, ταῦτα ἐωράκει ὁ Πέτρος. Ἐνθεν τοι καὶ ἡ ἐκκλησία ἄδει «ἀνασταὺς ἐκ τοῦ τάφου ὡς ἀληθῶς ταῖς ὁσείαις προσέταξας γυναιξὶ κηρύξει τὴν ἔγερσιν ἀποστόλοις, ὡς γέγραπται, καὶ δρομαῖος ὁ Πέτρος ἐπέστη τῷ μνήματι καὶ τὸ φῶς ἐν τῷ τάφῳ ὄρων κατεπλήτετο· ὄθεν καὶ κατείδε τὰ ὀθῶνια μόνα· οὐδεὶς γὰρ βλέπει δύναται ἐν νυκτὶ τὰ προκείμενα. Ὅτι δὲ ἔκτοτε ἐν τοῖς ἐφεξῆς χρόνοις ἐτησίως τοῦτο ἐγίνετο, τῶν μὲν παλαιωτέρων, ὅσον ἐγὼ σύνοιδα, οὐδεὶς μεμαρτύρηκεν ἢ ἐμνήσθη τὸ σύνολον, ὁ δὲ Ἱεροσολύμων Νεκτάριος ἐν τῷ κατὰ Λατίνων ἐκδεδομένῳ αὐτοῦ ποιήματι περὶ τοῦ θαύματος τούτου διαλαμβάνει ὡς ἐν ταῖς κατ' αὐτὸν τελουμένου ἡμέραις. Εἴτε οὖν αὐτὸς ἀλήθειαν εἴρηκεν, εἴτε ἐψεύσθη, εἴτε κατὰ τὴν τοῦ δημῶδους ὑπόληψιν ἀπεριοσκέπτως ἐλάλησεν, ἐγὼ κριτὴς οὐ γίνομαι, ἐπεὶ εὐσεβῶς ὁ ἀνὴρ τὸν βίον ἐξετέλεσε. Τί δὲ ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς γίνεται ἡμέραις, τοῦτο ἐρῶ σοι, ὅπερ παρὰ τῶν κορυφαίων τοῦ τόπου ἐκείνου ἀκήκοα ἀνδρῶν, καὶ μάλα ἀξιοπίστων καὶ πάσης αἰδοῦς ἀξίων καὶ εὐλαβείας, ὧν τινες μὲν ἐν Κυρίῳ κεκοίμηνται, τινὲς δὲ ἔτι ἐν τῷ βίῳ περιάγουσιν. Οὐκ ἂν οὐρανοῦ κατέρχεται, οὐδ' ἀπὸ τοῦ τάφου ἀναβλύζει, ἀλλ' ὁ ἐπὶ τὴν διακονίαν ταύτην ταχθεὶς ἀρχιερεὺς ἐν τῷ λεγομένῳ εἰσελθὼν Κουβουκλίῳ, τὸν πυρίτην παίων πῦρ ἐξάγει ἐπάνω τοῦ ζωοδόχου τάφου, εἶτα ἐφάψας τὰς ἐν τῷ τάφῳ πρότερον τριβείσας λαμπάδας κρατῶν ἐξέρχεται καὶ τὸ φῶς μεταδίδωσιν ὡς ἡγιασμένον τῇ ἐπαφῇ καὶ προσψαύσει τοῦ Παναγίου Τάφου. Καὶ ὁ μὲν ἀγελαῖος λαὸς ἐκ τοῦ τάφου τὸ φῶς ἐκεῖνο ἀναβλύσαν νομίζει, οὐδεὶς δ' αὐτῷ τοῦναντίον εἰπεῖν θαρσεῖ, δεινόν τι παθεῖν δεδιττόμενος. Ὡς οὖν ὄρα, οὐκ ἔστι πλάσμα, οὐδὲ γὰρ πλάττουσί τι ἢ κατασκευάζουσιν ὅλως, οὐδὲ δὴ τὸ γινόμενον κρύπτουσι κατ' ἰδίαν ἐρωτηθέντες οἱ ἐκεῖ προεδρεύοντες, τὴν δὲ τοῦ χύδην λαοῦ ὑπόληψιν θεραπεύσαι μὴ δυνάμενοι οἰκονομικῶς σιωπῶσι· καὶ γὰρ οὐδεμίαν ἐπιφέρει βλάβην ἢ τοιαύτη ὑπόληψις».

¹ Πρβλ. ἰδίᾳ Ἁδαμαντίου Κοραῆ, Διάλογος περὶ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀγίου φωτός (Ἐτακτα τόμ. 3 σ. 329-381 πρβλ. καὶ Σημειώσεις, Ἐνθ' ἄν. σ. 382-424).

² Πρβλ. Κ. Δυοβουνιώτου, Νικηφόρος ὁ Θεοτόκης σ. 14.

³ Ἐνθ' ἄν. σ. 15.

Ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης τοῦ Θεοτόκη γίνεται φανερόν ὅτι καὶ οὗτος ἀμφιβάλλει περὶ τοῦ θείου φωτὸς προσπαθῶν νὰ ἐξηγήσῃ τοῦτο φυσικῶς "Ἐτι ὁμως λεπτομερεστέρα εἶναι ἢ κατωτέρω διατριβὴ τοῦ Νεοφύτου, ἥς ἢ διὰ τύπου ἔκδοσις εἶναι ἀναγκαία, ὅπως οὕτω καταστῆ δυνατὴ ἡ ἀντικειμενικὴ ἐξέτασις τῶν ὑπὲρ καὶ κατὰ ἐπιχειρημάτων πρὸς διαφωτισμὸν τοῦ ζητήματος τούτου.

Ἐκδίδων κατωτέρω τὴν διατριβὴν ταύτην τοῦ Νεοφύτου σημειῶ ἐνταῦθα ὅτι διορθώσεις τινάς, ἐλαχίστας, ἐπέφερον εἰς τὸ κείμενον, ἄστινας δὲν ἐνόμισα ἀναγκαῖον νὰ ἀναφέρω.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ ΦΩΤΟΣ

Ἐφραὶμ τῶν Ἱεροσολύμων πατριάρχης, ὁ ἐξ Ἀθηνῶν¹, ἐρωτηθεὶς ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Οὐγγροβλαχίας κατὰ τὸ ἀψξθ' παρά του τῶν ἔσω λόγου κατ' ἰδίαν περὶ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπιταφίου ἐκείνου φωτὸς ἀπεκρίνατό οἱ, ἐνδημούντων τὸ τηνικαῦτα ἐκεῖ καὶ ἡμῶν, ὡς εἶ γέ φησιν ἐπ' ἐμοὶ ἦν, κατήρ-
 5 ἡσα ἂν καὶ τὴν ἐκείνου χειροποίητον μηχανουργίαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ μακρῶ πρὸ τούτου καὶ ὁ ἱεροπρεπὴς ἐκεῖνος καὶ ἀποστολικὸς ἀνὴρ, ὁ καὶ τὸν βίον καὶ τὸν τρόπον καὶ τὸν λόγον φιλόσοφος, Ἀγάπιος λέγω ὁ Ἰθακήσιος², περιστήσας ἐν τῇ νήσῳ Πάτμῳ τοὺς ἐν τῇ σχολῇ μαθητάς, σχολαρχοῦντος ἐκεῖσε τοῦ αἰοιδίμου ἐκείνου καὶ ἐν Ἱερομονάχοις ἡγιασμένου Γερασίμου³, ᾧ καὶ αὐτὸς
 10 τὸ τηνικαῦτα ἐμαθήτεον, ὑπειπίθετο ἡμῖν ἀναπεῖθαι πειραῖσθαι τοὺς προσκυνήσεως χάριν αἰρουμένους ἀπιέναι εἰς Ἱεροσόλυμα δι' αὐτὸν τοῦτον τὸν ζωοδόχον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τάφον ἐκεῖσε ἀποδημῆν κοῦχι διὰ τὸ χειροποίητον ἐκεῖνο φῶς, οὐ καὶ γὰρ, φησι, τὴν δραματουργίαν αὐτοψεῖ κατανοήσας μικροῦ καὶ κατελεύσθην ὑπὸ τῶν ἐκεῖσε φωτοποιῶν, ὡς δῆθεν κατάσκοπος. Ἀλλὰ
 15 καὶ Χιὸς τις τῶν ἔλλογίμων ἀνὴρ καὶ τῇ λαμπρότητι ὧν πλουτεῖ ἀρετῶν τὴν οἰκίαν πατρίδα εἰ καὶ τις ἄλλος καταγλαῖζων, Νικολάκις τοῦνομα, τοῦπίκλην Δρακάκης, ἐπανελθὼν ἀπὸ τῆς τοῦ ζωοδόχου τάφου προσκυνήσεως, ἐπεὶ μάθοι παρά του τῶν συνόντων μοι ἅττα περὶ τῶν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπιόντων ὁ τε Νύσσης Γρηγόριος ἔγραψε καὶ ἡμεῖς ἐνδημοῦντες τῇ Χίῳ ἐπέξεργασά-
 20 μεθα, οὐδὲν ἔφηνυσε (περὶ ἡμῶν τοῦτο λέγων) μὴ τὴν τοῦ φωτὸς ἐκείνου δραματουργίαν τῷ λόγῳ ἀπογυμνώσας. Τούτων ἡμεῖς ἀκούσαντες καὶ ἅττα καθ' ἑαυτοὺς διηπορήσαμεν ἐξαγγεῖλαι δεῖν ἔγνωμεν ὅ,τι δῆποτε ὧν μὲν οἱ τῶν Εὐαγγελιστῶν, Λουκά τε καὶ Ἰωάννου, τάφοι κατ' ἔτος ἐν τῇ μνήμῃ

¹ Περὶ τοῦ πατριάρχου Ἐφραὶμ πρβλ. Ζαβίρα, Ν. Ἑλλάς σ. 299. Σάθα, Νεοελ. φιλολογία σ. 507 καὶ ἰδίᾳ Χρυσ. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς ἐκκλ. Ἱεροσολύμων σ. 645έ.

² Πρβλ. Ζαβίρα, Ἐνθ' ἀν. σ. 162 καὶ 169.

³ Πρβλ. Ζαβίρα, Ἐνθ' ἀν. σ. 215 καὶ Σάθα, Ἐνθ' ἀν. σ. 600.

αὐτῶν ἀνεδίδοσαν (ὁ μὲν φημι κόνεως ὁ δὲ κολλουρίου εἶτ' οὖν χρώματος, ὁ τοῦ Λουκᾶ) μνημονεῦει ἡ ἐκκλησία, τοῦ δὲ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπιταφίου ἐκεῖνου φωτός, τοῦ κατ' ἔτος φημί, οὐκ ἐμνημόνευσεν οὐθ' ἡ ἐκκλησία τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως κατ' ἔτος τελοῦσα, οὔτε τις τῶν θεοφόρων πατέρων, ἐν οἷς περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ σταυρώσεως καὶ ταφῆς 5 καὶ ἀναστάσεως ὠμίλησεν. Οὐδὲ γὰρ συνηγορήσει τοῖς περὶ τὸν Ἱεροσολύμων Μελέτιον φωτουργοῖς, ὁ ὁ Πέτρος κατὰ τὸν μελωδὸν Δαμασκηνὸν ἐν τῷ τάφῳ ἑώρα φῶς· ἐκεῖνο μὲν γὰρ καὶ νυκτός, ὡς αὐτὸς ᾄδει, ὧπται καὶ ἐν τῷ τάφῳ (ἴν' οἶμαι ἴδη Πέτρος τὰ ἐν τῷ τάφῳ) καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, τοῦτο δὲ καὶ ἐν ἡμέρᾳ καὶ πρὸ τοῦ ἀναστασίμου καιροῦ καὶ οὐδ' ἐν 10 τῷ τάφῳ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ μνήματος, δειλῆς ἑσπέρας Σαββάτου, μᾶλλον δὲ μικρὸν μετὰ μεσημβρίαν ἀναθρώσκον ἐπιπολάζει. Οὐδὲ γὰρ, ἐπειδὴ καὶ τὴν ὥραν, καθ' ἣν ἀνέστη ὁ Κύριος, οὐκ ἀπηκρίβωσαν οἱ Εὐαγγελισταί, τοὺς καιροὺς μόνον ἀναγράφαντες, καθ' οὓς οἱ ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἐλθόντες ἀνεστηκότα τὸν Κύριον εὐρηκέναι ἔφασαν, παρὰ τοῦτο προσήκει πρὸ ὧσπερ τῆς μιᾶς Σαββάτου 15 ἐν αὐτῷ τῷ Σαββάτῳ, ἐν ᾧ κατὰ τε τὰς τῶν Ἀποστόλων Διαταγὰς καὶ τὸ δόγμα τῆς ἐκκλησίας ὁ δημιουργὸς ὑπὸ γῆν ἦν, φωτουργεῖν τὸ τῆς ἀναστάσεως μᾶλλον δὲ τὸ μετὰ τὴν ἀνάστασιν φῶς πρὶν ἢ λέγω μετὰ Πέτρου δραμόντες, μᾶλλον δὲ πρὸ Πέτρου μετὰ τῶν μυροφόρων ὄρθρου βαθέως ἐλθόντες ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἰδεῖν τε καὶ ἀκοῦσαι ἅττα καὶ οἱ περὶ τὴν Μαγδα- 20 ληνὴν Μαρίαν ἰδοῦσαι καὶ ἀκούσασαι τοῖς περὶ τὸν Πέτρον ἀπαγγεῖλαι ἀπεστάλησαν. Τὸ γὰρ παρὰ καιρὸν γιγνόμενον τῶν παρ' ἐντολὴν ἐστὶ κατὰ τὸν μέγαν Βασιλεῖον, τὰ δὲ παρ' ἐντολὴν οὐκ οἶδα ὅπως ποτὲ τὸ θεῖον ἔξει συνήγορον καὶ τὴν ἄνωθεν ῥοπὴν σύνδρομον. Προανακρούει μὲν γὰρ ἡ ἐκκλησία ἑσπέρας Σαββάτου τὰ τῆς ἀναστάσεως, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ μετὰ τὴν 25 ἀνάστασιν πρὸ τῆς ἀναστάσεως τελεῖ, ἐπεὶ ὄρα καθ' ἑκάστην ἑσπέραν Σαββάτου καὶ τὰ ἐωθινὰ τῶν μυροφόρων ἀναγινώσκειν εὐαγγέλια καὶ τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον εἰς ἀσπασμὸν προτιθέντας τὸ ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι κ. λ. ἐπιφωνεῖν. Τίς δὲ καὶ τῶν Εὐαγγελιστῶν εὗρηταί που τὸν Πέτρον καὶ φῶς ἐν τῷ τάφῳ ἑωρακέναι εἰπῶν· ὁ γὰρ ἐκ Δαμασκοῦ φωστήρ (ὃν καὶ συγγνώναί μοι 30 τῆς τόλμης αἰτοῦμαι, ἀνθ' ὃν ὁ λόγος οὐχὶ αὐτῷ, ἀπαγε, ἀλλ' οἷς ἄλλοι, ἐξ ὧν ἐκεῖνος ἀπεριέργως ἐμελογράφησε, περιέργως ἀναπλάττειν ἀντιφέρεται) προὔποθέμενος, ὡς ἔοικε, τὸν Πέτρον ἐν νυκτὶ καὶ καταλαβεῖν τὸ μνημεῖον καὶ παρακύψαντα ἰδεῖν ἐν αὐτῷ, ἅπερ εἶδεν. Ἐντεῦθεν, οἶμαι, συνελογίσατο ὡς ἐν νυκτὶ φωτός μὴ παρόντος οὐκ ἂν ἴδοι τις τὰ προκείμενα (οὐδεὶς γὰρ, φησι, 35 βλέπει δύναται, ἐν νυκτὶ τὰ προκείμενα), ἀλλὰ μὴν Πέτρος ἐν νυκτὶ εἶδεν, ὑπὸ φωτὶ ἄρα εἶδεν. Ἀλλὰ γὰρ ὁ Πέτρος ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον κατὰ μὲν τὸν Λουκᾶν μεθ' ὁ ὑπὸ τῶν μυροφόρων τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου εὐαγγελισθεὶς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἠπίστησεν, αἱ δὲ μυροφόροι μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἀπὸ τοῦ μνήματος ὑποστρέψασαι εὐηγγέλίσαντο τοῖς ἀποστόλοις 40

(εἶ γε κατὰ τὸν Διονύσιον Ἀλεξανδρείας ἐρμηνεύοντα ἐν τῇ ἑαυτοῦ πρὸς Βασιλείδην κανονικῇ ἐπιστολῇ τοῦ Μάρκου τὸ και λίαν πρωὶ ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, τὴν μὲν ὄρμην τοῦ ἐπὶ τὸ μνημεῖον δρόμου ὄρθρου βαθέως εἶτ' οὖν λίαν πρωί, ταυτοδύναμα γὰρ εἰσὶ φησιν 5 ἑκάτερα, ἐποίησαντο, τὴν δὲ ἐπὶ τὸ μνημεῖον πορείαν καὶ τὴν περὶ αὐτὸ διατριβὴν παρέτειναν μέχρις ἀνατολῆς ἡλίου). Κατὰ δὲ τὸν Ἰωάννην, μεθ' ὃ ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία πρωὶ σκοτίας ἔτι οὔσης ἐλθοῦσα εἰς τὸ μνημεῖον ἔδραμεν ἔπειτα πρὸς αὐτὸν τοῦ Κυρίου οὐχὶ τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ κλοπὴν, ὡς ὑπενόησεν, αὐτῷ ἀπαγγέλλουσα, μετὰ τοῦτο ἔδραμε καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὸ 10 μνημεῖον οὐ πάντως δὲ καὶ ἐν σκοτίᾳ αὐτὸ κατελήφει· οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἡ πρὸ αὐτοῦ Μαγδαληνὴ ἐν σκοτίᾳ πάντως αὐτὸ κατελήφει, ἀλλὰ τῆς ἐπ' αὐτὸ ὄρμης καὶ τοῦ δρόμου, ἐν σκοτίᾳ ἀρξαμένη πρωίας αὐτό, ὡς εἰκός, κατελήφει ὡς καὶ παρὰ τῷ Μάρκῳ περὶ τῶν ἄλλων μυροφόρων εἴρηται ὅτι λίαν πρωὶ ἐπὶ τὸ μνημεῖον ὄρμησασαι ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου ἦλθον ἐπ' αὐτό, ὁπότε 15 οὐδ' εἰ ἡ Μαγδαληνὴ καθ' ὑπόθεσιν σκοτίας ἔτι οὔσης κατελήφει τὸ μνημεῖον, οὐδὲ οὕτω φημί ἔπεται καὶ τὸν μετ' αὐτὴν δραμόντα Πέτρον ἐν σκοτίᾳ καταλαβεῖν αὐτό· εἰκός καὶ γὰρ ἐν τῇ παρατάσει τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἡ Μαγδαληνὴ ἀπὸ τοῦ μνημείου πρὸς τὸν Πέτρον τρέχουσα μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἐπανέδραμε, παρελθεῖν τὴν ἔτι ἐπικρατοῦσαν σκοτίαν. Εἴποιεν 20 δ' ἂν ἴσως ὡς οὐχ ἵνα Πέτρος ἴδῃ τὰ ἐν τῷ τάφῳ τὸ φῶς ἐν αὐτῷ ἑωρᾶτο, ἀλλ' εἰς ἐκπληξιν θαύματος· ἀπῆλθε γὰρ φησὶ πρὸς ἑαυτὸν θαυμάζων τὸ γεγονός. Καὶ μὴν τὸν Πέτρον τὰ ἐν τῷ τάφῳ ὀθόνια κείμενα μόνα ἐξέπληξε καὶ τὸ σουδάριον, ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς χωρὶς ἐντετυλιγμένον εἰς ἓνα τόπον. Εἰ δὲ καὶ φῶς ἦν ἐκπληττον αὐτόν, οὐκ ἂν τοῦτο παρέδραμον οἱ τά τε ἐν τῷ 25 τάφῳ καὶ τὰ περὶ τὸ μνημεῖον ἐκκληκτικὰ εἶτ' οὖν ὑπερφυῖ ἀνιστορήσαντες, τὸν μέγαν λέγω γεγονότα σεισμόν, τὸ τοῦ σφόδρα μεγάλου λίθου ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ μνημείου ἐξ ἀγγέλου ἀποκύλισμα, τὸν ἐπ' αὐτοῦ καθεζόμενον ἀστραπόμορφον ἄγγελον, τὴν τῶν τηρούντων ἐκ τούτου μικροῦ δεῖν ἀπὸ τοῦ φόβου ἀπενέκρωσιν, τὸν ἐν τῷ τάφῳ λευχέμενα νεανίσκον καὶ τοὺς ἐν 30 ἐσθήτεσιν ἀστραπούσαις ἐπιστάντας ταῖς ἐν τῷ τάφῳ γυναῖξιν δύο ἄνδρας, εἶτ' οὖν ἄγγέλους, ἐν λευκοῖς καθεζομένους, ἓνα πρὸς τῇ κεφαλῇ καὶ ἓνα πρὸς τοῖς ποσί, ὅπου ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. Κατελάμπετο μὲν γὰρ ὁμολογεῖ ὁ τοῦ Κυρίου τάφος ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ ἀστραπομόρφων ἀγγέλων, παρόντων δηλὸν ὅτι, εἶτ' οὖν ὀπτανομένων καὶ ὁμιλούντων ταῖς γυναῖξιν, 35 εἶ γε καὶ τῷ Πέτρῳ ἐπιστάντος ἀγγέλου φῶς φησὶν ἔλαμψεν ἐν τῷ οἰκῆματι· φωτεινοὶ γὰρ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι ὡς τοῦ πρώτου φωτὸς φῶτα λειτουργικὰ δευτέρα κατὰ μέθεξιν χρηματίζοντες, κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον. Ἄλλ' οὐθ' ὁ Πέτρος τινὶ τούτων εἰσελθὼν εἰς τὸ μνημεῖον ἐντετυχηκῶς φαίνεται, οὔτε τὴν ἐκείνου ἐν τῷ τάφῳ ἐξαστράπτουσαν αἴγλην ὁ λόγος σκοπεῖ, 40 ἀλλ' εἶπερ καὶ ἀποστάντων τῶν ἀγγέλων καὶ πρὸ τῆς ἐκείνου ἐπιστασίας

φῶς ὑπερφυῆς ἐν τῷ τάφῳ ἔωρᾶτο, οὔτινος πρὸς μίμησιν φωτουργοῦσιν
 οἱ μετὰ ταῦτα ἦν γὰρ ἄν, εἴπερ εἰς λόγον γραφικῆς ἱστορίας, τὸ φῶς ἐκεῖνο
 οὐδὲν ἔλαττον οἶμαι τῶν φώτων ἐκείνων, τοῦ τε τὸν Παῦλόν φημι καὶ τοὺς
 περὶ αὐτὸν ἡμέρας μέσης περιαστράφαντος καὶ τοῦ ἐν τῷ τοῦ Πέτρου οἰκή-
 ματι νυκτὸς λάμπαντος, τῆς ἐπὶ τοῦ Θαβῶρ τοὺς ἀποστόλους ἐπισκiasάσης 5
 φωτεινῆς νεφέλης, τῶν τοῦ πάλαι Ἰσραὴλ προηγουμένων πυρὸς καὶ νεφέλης
 στύλων, τῆς τὴν βάτον ἀκαταφλέκτως πυρπολούσης φλογός, τοῦ τὰς νομικὰς
 θυσίας ὀλοκαυτοῦντος ἀχειροποιήτου πυρὸς καὶ ἄνωθεν ἐξ οὐρανοῦ καὶ
 κάτωθεν ἐκ πέτρας, τῆς νεφέλης ἐκείνης, τῆς ἔνθα μὲν ἐν εἶδει πυρὸς τὴν
 σκηνὴν καλυπτούσης, ἔνθα δὲ, τὸν οἶκον Κυρίου πληρούσης. Πολλῶ γὰρ 10
 κρείττων εἰς λόγον σεβάσματος ὁ τοῦ Κυρίου τάφος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ τοῦ τε
 Σινᾶ καὶ τῆς νομικῆς σκηνῆς καὶ τοῦ Σολομωντείου ναοῦ, ναὶ δὴ καὶ τῶν
 αὐτοῖς ἰδοῦ γὰρ φησιν ὁ Κύριος μεῖζον τοῦ ἱεροῦ καὶ πλεον Σολομῶντος ὧδε.
 Ἔγωγε μέντοι ἐκ τῆς τῶν ἐλαττόνων συγκρίσεως τεκμαίρομαι, μᾶλλον δὲ καὶ
 πέπεισμαι οὐδὲν ἦττον εἰ μὴ καὶ μᾶλλον καταφωτισθῆναι τὴν νύκτα ἐκείνην 15
 ὑπερουρανίῳ φωτὶ καὶ τὸν τὸ φῶς τοῦ κόσμου ὑποδεξάμενον ζωοδόχον τάφον,
 σιγησαι δὲ τοῦτο τοὺς Εὐαγγελιστὰς προαναπέλλοντας, οἶμαι, ἦν ἐώρων τῷ
 πνεύματι τῶν μετὰ ταῦτα πρὸς μίμησιν τοῦ φωτός ἐκείνου δραματοουργίαν·
 καὶ γὰρ οὔτε τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου μετὰ τὴν τοῦ Ἰορδάνου διάβασιν
 ἐν τῇ γῆ τῆς ἐπαγγελίας καταπαύσασαν φαίνεται πού ἢ ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ 20
 Ναυῆ ἢ ἐπὶ Δαβίδ νεφέλη ἐν εἶδει πυρός, ὡς καὶ πρότερον καλύπτουσα,
 οὔτε τὸν τοῦ Σολομῶντος ναὸν κατ' ἔτος πληροῦσα οὔτε ἐπὶ τοῦ ἁγνισμοῦ
 αὐτοῦ μίαναντος αὐτὸν τοῦ Ἄχαζ, ἀλλ' οὐδὲ ἐν τοῖς ἐγκαινίοις αὐτοῦ ἢ τοῖς
 πρώτοις ἢ τοῖς δευτέροις, οὐ μὴν οὐδὲ τὸ ἅπαξ παρὰ Κυρίου ἐξελεθὼν πῦρ
 καὶ καταφαγὸν τὰ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ὀλοκαυτώματα καὶ ἐφ' ἐκάστης θυσίας 25
 ἢ κατ' ἔτος κατήχετο, ἀλλὰ καύσει ξύλων διηνεκεῖ ἄσβεστον διατηρούμενον
 ταῖς ἐν τῷ ναῷ θυσίαις δηλὸν ὅτι καὶ αὐτὸ συνεχέλιπεν ἐμπρήσαντος τὸν ναὸν
 τοῦ Ναζουζαρδάν, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τοῦ ἐμπρησμοῦ ἐπὶ Ἄχαζ, τοῦ μιά-
 ναντος τὸν οἶκον Κυρίου καὶ ἀποκλείσαντος τὰς θύρας αὐτοῦ ὥστε μήτε
 λύχνους ἄπτειν, μήτε θυμίαμα θυμιᾶν, μήτε ὀλοκαυτώματα ἀναφέρειν· οὐδὲ 30
 γὰρ οὐδ' αὐτὸ φαίνεται ἢ ἐν τῷ ἁγνισμῷ τοῦ ναοῦ ἢ ἐν τοῖς ἐγκαινίοις κατ-
 ερχόμενον. Τὰς γὰρ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων γλώσσας τῶν μαθητῶν καὶ προφη-
 τείας καὶ τὰ σημεῖα καὶ τὰς ἑξῆς ἐκ τῶν μαρτυρικῶν καὶ ὁσιακῶν λαρνάκων
 ἀναβλύσεις τοῦ μύρου καὶ ἄττα οἱ τάφοι τῶν δυοῖν εἰρημένων ἀποστόλων
 κατ' ἔτος ἀνεδίδοσαν, ταῦτα πάντα πάλαι πεπαυμένα ἀφήμι. Τὸ γὰρ πάλαι 35
 καθιέμενον οὐρανόθεν πῦρ ἐπὶ τὰ θεῖα θυσιαστήριά φησι Κύριλλος Ἀλε-
 ξανδρείας τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου προαναφώνησις ἦν. Ἀπειπὼν γὰρ
 ὁ θεῖος νόμος τὸ ἐπεισφρῆσαι πῦρ ἀλλότριον ἐτύπου ὡς εἰς ἔστιν καὶ μόνος
 ὁ φύσει καὶ ἀληθῶς Θεὸς συναριθμῶν ἑαυτῷ παντελῶς οὐδένα τὸν σκηνὴν
 τὴν ἀληθεστέραν, τοῦτ' ἔστι, τὴν ἐκκλησίαν νοητῷ καταυγάζοντα φωτί. Ἡμῖν 40

δὲ ἀπόκρισις διὰ τῶν τηλικαύτων δρωμένων καθάπερ ἐν πίνακι τῆς ἀληθείας
 τὸ κάλλος διαμορφούμενον τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι καθοροῦν, θύομεν δὲ
 μακροῦ κρείττον ἡμεῖς ἢ οἱ πάλοι· κάτεισι γὰρ οὐρανόθεν οὐ πῦρ αἰσθητὸν
 τῆς ἀρρήτου φύσεως εἰκόνα πληροῦν, ἀλλ' ἐκ πατρὸς δι' υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ
 5 ἅγιον καταφωτίζον τὴν ἐκκλησίαν, προσιέμενον δὲ καὶ τὰς θυσίας τὰς πρὸς
 ἡμᾶς πνευματικὰς δῆλον ὅτι καὶ νοητὰς. Ὅρας ὡς νῦν τὸ οὐρανόθεν κατερ-
 χόμενον καὶ καταφωτίζον τὴν ἐκκλησίαν οὐ πῦρ αἰσθητὸν ἐστίν. Ἄλλ' οὐδὲ
 εἰς ἐκείνου αὐτῶν τοῦ λόγου ἔξουσί τι πλεον οἱ τῆς μηχανικῆς ταύτης φωτουρ-
 γίας τὸ ἀνιστόρητον ἐκ τῶν τοῦ μελωδοῦ συγκροτεῖν πειρώμενοι, ὡς ἄρα
 10 τὰ προφανῆ τῶν κατ' ἔτος ὡσαύτως γινομένων ἱστορίας, ἡστινοσοῦν οὐδόλως
 χρῆζει, ὡς τὴν τῶν ὁρώντων ὅσιν ἱστορίας ἀπάσης τορύτερον ἐπιμαρτυροῦ-
 σαν ἔχοντα. Ἀντεποιοῖσι γὰρ ἂν τις καὶ πρὸς ταῦτα τί προφανέστερον νῆς
 τοῦ γιγαντοδρόμου ἡλίου ἀνατολῆς τε καὶ δύσεως καὶ ὡς ἐκλείπει μὲν ἡλιος,
 σελήνη δὲ φθίνει καὶ ὡς ὑψηλὸς μὲν ὁ οὐρανὸς, νεοσοὶ δὲ γυπὸς ἐπὶ τὰ
 15 ὑψηλὰ πέτονται, ὁ δὲ ἄνθρωπος ταπεινός; Τί γνωριμώτερον τῶν ἀνὰ μέσον
 τῶν ὁρέων διερχομένων ὑδάτων καὶ τῶν ἐν φάραγγι πηγῶν, τῆς τῶν πετει-
 νῶν τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τὰ ὄρη κατασκηνώσεως καὶ ὡς νυκτὸς μὲν τὰ θηρία
 ἐπὶ βρῶσιν διέρχονται, ἀνατεῖλαντος δὲ τοῦ ἡλίου ἐκεῖνα μὲν εἰς τὰς
 20 ἐργασίαν αὐτοῦ ἕως ἑσπέρας; Καὶ ὡς ἀνθρώπου καρδίαν σιγρῶς μὲν ἄρτος,
 εὐφραίνει δὲ οἶνος, τὸ δὲ πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ ἰλαρύνεται; Καὶ ὡς εὐφραينوμέ-
 νοις μὲν θάλλει πρόσωπον, ἐν λύπαις δὲ οὔσι σκυθρωπάζει; Τίς τῶν ποιούν-
 των ἐργασίαν ἐν ὕδασι πολλοῖς ἠγγόησεν ὡς εὐρύχωρός τε ἢ θάλασσα ὄρεσιν
 ἀμιλλωμένη ταῖς τρικυμίαις καὶ ἐν αὐτῇ ἀναριθμητὰ καὶ ἐρητὰ νηκτοπόρα
 25 καὶ πλοῖα ποντοπόρα; Τίς οὐ βλέπει συμπάντων τῶν δρωμένων τὴν κατὰ τὸν
 Ἐκκλησιαστήν καὶ τὸν Ψαλμοῦδὸν ματαιότητα ἢ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν ὡς
 ἑβδομηκοντοῦντις ἢ ὄγδοηκοντοῦτις καὶ τὸ πλεῖον αὐτῆς κόπος καὶ λόγος καὶ
 ὅτι ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι τοῦ ἀνθρώπου καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος
 χόρτου; Ἄλλὰ γὰρ καὶ τούτων ἕκαστον, ἵνα τὰ πλεῖστα παραλείψω, καίτοι
 30 μὴ κατ' ἔτος μόνον, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκάστην, ὡς εἰπεῖν, καὶ γινόμενον καὶ
 ὁρώμενον, οὐδὲν ἦντιον καὶ γραφικῆς ἱστορίας ἠξιώται. Εἰ τοίνυν τὰ φυσικὰ
 ταῦτα καὶ καθ' ἑκάστην ὑπ' ὅσιν προκείμενα ἱστορίας ὁ λόγος ἠξίωσε, τί
 δήποτε τὸ ὑπερφανές, ὡς φασί, τῆς ἐπιταφίου τῆςδε κατ' ἔτος φωτοφανείας
 ἀνιστόρητον τοῖς θεοφόροις πατέρασι παρῶπται καὶ μάλιστα τῷ Νυσοσάων
 35 λαμπρῷ φωστῆρι, τῷ καὶ αὐτοπροσώπως τὰ Ἱεροσόλυμα ἱστορήσαντι καὶ
 περὶ τῶν εἰς Ἱεροσόλυμα προσκυρήσεως χάριν ἀπιόντων λόγον οὐκ ἀγενῆ
 μετὰ τὴν ἐλάνοδον συγγεγραφότι (τοὺς γὰρ περὶ τε Κύριλλον Ἀλεξανδρείας
 καὶ Χρυσόστομον πνευματοφόρους πατέρας μηδὲν μηδόλως ἐν τῇ εἰς τὸ κατὰ
 Ἰωάννην ἐξηγήσει ἢ περὶ οὗ ὁ Πέτρος κατὰ τὸν Δαμασκηνὸν ἐν τῷ τάφῳ
 40 ἑωράκει φωτὸς ἢ περὶ τῆς ἐπιταφίου κατ' ἔτος φωτοφανείας εἰρηκότητας παρή-

σειν μοι τέως δοκῶ, ὡς μήπω, ὡς οἶμαι, ἐπ' ἐκείνων δραματοποιηθείσης). Ἄλλ' ὑπὲρ μὲν τῆς τοῦ ζωοδόχου τάφου προσκυνήσεως πολὺς παρὰ πολλοῖς καὶ ὀρεσιτρόφοις καὶ πολιούχοις Πατράσιν ὁ λόγος καὶ μάλιστα τῷ ἱερῷ Ἱερωνύμῳ, περὶ δὲ τῆς ἐπὶ τοῦ μνήματος κατ' ἔτος φωτοφανείας οὐδεὶς παρ' οὐδέσιν οὐδὲ παρ' αὐτῷ τῷ μετὰ Δοσίθεον Χρυσάνθῳ, τῷ τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα 5 προσκυνήσεως χάριν ὀδοιπορίαν σωτηρίας καὶ μετανοίας οὐ τὸ τυχὸν τιθεμένῳ ὅτι μὴ παρὰ μόνῳ τῷ ὑπὸ τοῦ Δοσιθέου προχειριζομένῳ, ἀσήμῳ τινὶ ἱστορικῷ, εἰς ἔλεγχον μᾶλλον ἢ εἰς σύστασιν τοῦ πράγματος. Τί γὰρ δὴ καὶ βούλεται Δοσίθεος αὐτὸς μὲν ἐν τῇ πολυμαθεστάτῃ αὐτοῦ δωδεκατεύχῳ βίβλῳ ὕδεν οὐδαμῶς οἰκοθεν εἰρηκῶς περὶ ἧς καὶ αὐτόπτης, τυχὸν δὲ καὶ αὐτουργὸς ἦν ἐπιταφίου 10 κατ' ἔτος φωτοφανείας, ἀπαξ δὲ που εἰσάγει ὡς δῆθεν ἑαυτοῦ ἀξιοπιστότερον τὸν ἑτεροῖως τε καὶ παρηλλαγμένως ἐφ' ἑαυτοῦ ἢ ὡς ἐπὶ ἐκείνου καὶ τὸν καιρὸν καὶ τὸν τρόπον τῆς εἰρημένης φωτοφανείας ἱστοροῦντα, κᾶτα τοῦ τε καιροῦ καὶ τοῦ τρόπου τὸ παρηλλαγμένον δεόν αιτιολογήσασθαι, ὁ δὲ σιωπῇ παρατρέχει; Ἐπὶ γὰρ βασιλέως, φησί, Λέοντος τοῦ σοφοῦ, ὡς γράφει ὁ Καισα- 15 ρείας Ἀρέθας πρὸς Οὐῖζῆρ τὸν φύλαρχον τῶν Ἀράβων αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως παντὸς πυρὸς σβεσθέντος ἐν Ἱεροσολύμοις ἐσκεναζέτο κανδήλα μετὰ ἔλλυχνίου καὶ ἱσταμένου τοῦ μὲν κατὰ τὴν Ἱερουσαλήμ Ἀμηρᾶ ἐγγὺς τοῦ ἁγίου τάφου ἐσφραγισμένης τῆς θύρας ὑπ' αὐτοῦ, τῶν δὲ Χριστιανῶν ἔξω εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Ἀναστάσεως καὶ κραζόντων τὸ 20 Κύριε ἐλέησον ἐξαίφνης ἀστραπῆς γενομένης ἀνῆπτε εἰς τὴν κανδήλαν φῶς καὶ ἔξ αὐτοῦ τοῦ φωτός οἱ κατοικοῦντες ἐν Ἱερουσαλήμ πάντες ἐλάμβανον καὶ ἀνῆπτον πῦρ. Καὶ οὕτω μὲν τότε, ἐφ' ἡμῶν δὲ οὔτε μετ' ἀστραπῆς, ὡς τὸ πάλαι, οὔτε κατ' αὐτὴν τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν, οὔτε ἐκ μόνης τῆς κανδήλας, ἀλλὰ καὶ ἀστραπῆς δίχα καὶ ἐν τῇ πρὸ τῆς ἀναστάσεως ἡμέρᾳ καὶ 25 ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ζωοδόχου τάφου, μᾶλλον δὲ τοῦ ἐπὶ τοῦ τάφου ἁγίου λίθου χεόμενον κάκειθεν διαδιδόμενον εἰδῶς ὁ Δοσίθεος τὸ φῶς οὐδὲν περὶ τῆς παραλλαγῆς καὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου καὶ τοῦ τόπου ἠτιολογήσατο. Ἡ οὐχὶ συνιέναι ἐκ τούτων δίδωσι τοῖς γινώσκειν ἔχουσιν, ἀ ἀναγινώσκουσιν, ὡς οὐδ' αὐτὸς κατὰ τὸν εἰρημένον Ἐφραιμ συνευδοκεῖ οἷς ὡς αὐτελέγκτοις 30 οὐδὲ γρῦ, τὸ τοῦ λόγου, εἰς συνηγορίαν οἰκοθεν συνεισήνεγκεν. (Οὐ μὴν ἄλλ' οὐδὲ Οὐρβανὸς ὁ β' πάπας μνημονεύων παρὰ Βαρωνίῳ λατίνῳ κατὰ τὸ χιλιοστὸν ἔνατον σωτήριον ἔτος ἐν τῇ κατὰ Κλαρομοντεσίῳ συνόδῳ τοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου τάφου κατ' ἔτος γινομένου, οὐδὲ οὗτος, φημί, σύμφωνα τοῖς ἐφ' ἡμῶν ἐκεῖ πραττομένοις ἐξ ἀκοῆς ἱστορεῖ. Πᾶσαι γὰρ φησιν αἱ τοῦ 35 ἱεροῦ καὶ τοῦ τάφου λυχνίδες σβεννύμεναι, πάλιν θεόθεν ἄπτουσιν. Ἐφ' ἡμῶν δὲ οὐ πᾶσαι, ἀλλ' ἐκ πασῶν μία καὶ οὐδ' αὐτὴ ἡ τυχοῦσα, ἀλλ' ἡ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ὠρισμένης ἐσκευασμένη ἀπασῶν ὑψιστα ὑπ' αὐτὴν τὴν ἀψίδα τοῦ ναοῦ προανελκυσθεῖσα, ἵνα, ὡς ἔοικε, λήσει τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν κάτω, ὅπως τε κατεσκευάσται καὶ ὅπως ἄπτει. Ἐπιταφίου δὲ φωτός οὐδὲ ἐκεῖνος ὄλως μνη- 40

μονεύει, ὡσπερ οἶν οὐδ' ὁ παρὰ τοῦ Δοσιθέου ἱστορικός, δῆλον ὡς ὑστερο-
 γενοῦς ἐμνημόνευσαν γὰρ ἂν κάκεινον, καὶ μάλιστα ἐκείνου, εἴπερ ἦν παλαι-
 γενές. Νῦν δὲ ὑστερογενοῦς ἐκείνου ἐκ τῶν δυοῖν τούτων ἱστορικῶν προφανῶς
 δεικνυμένον, οὐδὲ τῶν σβεννυμένων ἄρα λυχνίδων ἢ πάλαι μὲν, ὡς φασι,
 5 πασῶν ἐξ ἀσπραπῆς ἐν τῇ ἀναστασίμῳ, νῦν δὲ μιᾶς καὶ αὐτομάτου καὶ ἐν τῷ
 Σαββάτῳ ἄφης ἀνύποπτος) τί γὰρ ἐκώλυε κάκεινον, εἰ μηδὲν ἄλλο, ὃ γοῦν
 ὁ Πέτρος ἐν τῷ τάφῳ ὄρων κατεπλήττετο φῶς εἰς ἀπόδειξιν προχειρίσασθαι;
 Ἄλλὰ γὰρ ἤδει μὲν ὡς τὸ φῶς ἐκείνο οὐ πρὸ τῆς ἀναστάσεως, ἀλλὰ μετὰ τὴν
 ἀνάστασιν ὄπται τῷ Πέτρῳ καὶ οὐδὲ ἔξωθεν τοῦ τάφου ἐπὶ τοῦ μνημείου
 10 ἄνωθεν τοῦ σπηλαίου ῥυτῶς ἀνακεχυμένον καὶ δραξί ταῖς τῶν μυροφόρων
 ἢ τοῦ Πέτρου δίκην ὕδατος ἀρυόμενον, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ τάφῳ ἀναφῶς ἐξα-
 στραπτον καὶ οὐδὲ περὶ σταθεράν που τῆς ἡμέρας μεσημβριάν, ἀλλ' ἔωθεν
 κατὰ μὲν τὸν Εὐαγγελιστὴν σκοτίας, κατὰ δὲ τὸν ἐκ Δαμασκοῦ φωστῆρα
 νυκτὸς ἔτι οὔσης. Ἦδει δὲ καὶ ὡς φῶς τὸ ἀχειροποίητον, φημί δὴ τὸ ἄνω-
 15 θεν ἐκ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων καταβαῖνον καὶ αἴυλον, καὶ χερσὶν ἀνέπαφον
 καὶ οὐδὲ ὄλωσ εἶτ' οἶν ποτε καυστικόν, ἧς ἂν ἐπεδράξατο ὕλης, εἰ γε ὄλωσ καὶ
 δῶμεν ὕλης τινὸς τὸ αἴυλον εἰς φαῦσιν εἶναι ἐπιδέες. Ἀπόρροια γάρ τις οὔσα
 καὶ οἶον ἀπόμοιρα τοῦ ἐν τῇ παλλιγγενεσίᾳ ἀνεσπέρου ἐκείνου φωτός, ἐν ἣ οἱ
 20 οὐχὶ τοῦ ἐμπύρου τοῦδε φωστῆρος, ἀλλὰ τοῦ νοητοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου
 ὃν ἀπαύγασμα, ὅς ὡς δρόσος φησὶν ἔσται τῷ Ἰσραὴλ καὶ φῶς αἰώνιον.
 Καὶ τί λέγω φῶς; Ὅποτε οὐδὲ φλόξ ἀχειροποίητου πυρὸς καιεῖν ὄλωσ
 πέφυκεν ἧς ἂν ἄψαιτο ὕλης. Οὔτε γὰρ ὁ θῆλὸ τὸ Σινᾶ βάτος ἐκείνος ἐν φλογὶ
 πυρὸς καιόμενος κατεκαίετο, οὐθ' ἢ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ἐπυρπολεῖτο, νεφέ-
 25 λης ἐν ὕλῃ πυρὸς οὕτως αὐτὴν καὶ κατακαλυπτούσης καὶ πληρούσης, ὡς
 μὴ δύνασθαι τὸν Μωυσῆν εἰσελθεῖν εἰς τὴν σκηνήν. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦ Σινᾶ
 αἱ ἐπ' αὐτοῦ ἕως τοῦ οὐρανοῦ καιόμεναι λαμπάδες πυρὸς ἤψαντο ὄλωσ.
 Τὰς γὰρ ἐφ' ἕνα ἕκαστον τῶν ἀποστόλων ἀφλέκτως καθεσθείσας ὡσεὶ πυρὸς
 γλώσσας παρήσειν μοι τέως δοκῶ. Ἡ δὲ ὑγρόυλος ἐκείνη καὶ ἀμυδρόφωτος
 30 φλόξ ἐκδαπανήσασα μὲν τὴν ἑαυτῆς πνευματώδη καὶ φλογοτρόφον ὕλην, τὴν ἐκ
 τῆς αὐτομάτως ὑφάπτειν πεφυκίας πυρίτιδος κόνεως ἐξάπτουσαν, σβεσθεῖσα
 μᾶλλον δὲ ἐκλιπούσα οἴχεται, παχυτέρας δὲ τινος ὕλης δραξαμένη τοῦ πυρὸς
 οὐδὲν ἔλαττον αὐτὴν ἐπινέμεται, ἔξ οὗ ἐδόκει φωτὸς ἀπύρου εἰς καυστικὸν
 αὐτόχρομα πῦρ μεταβάλλουσα, μᾶλλον δὲ ἑαυτὴν ὅποια τις οὔσα τὴν φύσιν
 35 ἐν προοιμίῳ ἐλάνθανεν ἐξελέγχουσα. Ἡ οὐχὶ πῦρ οὔσα ἐλέγχεται, ἦτις
 δέσμας ὄλας κηρίων κατέδεται; Εἰ δὲ που καὶ τὸ ἀχειροποίητον εἶτ' οἶν
 ἐξ οὐρανοῦ πῦρ ἀναλωτικόν, ὃ ἔστι καυστικόν, ὄπται, ἀλλ' οὐχὶ πῦρ, ἀλλὰ
 φῶς φασὶ καὶ ἄπυρον καὶ ἄπτὸν εἶναι τὴν ἐπὶ τοῦ μνημείου ἀμυδρόφωτον
 ἐκείνην ἀνάχυσιν. Τίνα οἶν λόγον τὸ ἐν προοιμίῳ καὶ ἄπυρον, ὡς φασὶ, καὶ
 40 ἄπτὸν ἐκείνο φῶς εἰς πῦρ ἀναφές τε καὶ παμφάγον μετὰ βραχὺ μεταβάλλει

μὴ προκειμένων μήτε νομικῶν θυσιῶν εἰς ὀλοκαύτωςιν, μηθ' ὧν τὸ ἀχειρο-
 ποιήτον πῦρ εἰώθει ἐκ θεομησίας κατέδεσθαι, φημι δὴ γογγιστῶν τινων
 ἢ Κοριτῶν ἢ Ἀχαάβ ἀποστόλων; Ποῦ δὴ καὶ εὔρηται τῆς Γραφῆς ἢ τὸ
 ἀναλωτικὸν πῦρ ἐξ ἀπύρου φωτός μεταβεβληκὸς ἢ τὸ ἄπυρον φῶς εἰς πῦρ
 μεταβάλλον; Ὅτι δὲ οὐκ ἄπυρος, ἀλλ' ἔμπυρός ἐστι καὶ καθ' ἑαυτὴν ἢ ἀμυ- 5
 δρόφωτος ἐκείνη καὶ ἀδρανόφλοξ ἀνάχυσις μάρτυς, ἵνα, αἰ κατέδεται κηρία
 ἐάσω, καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ ὑφ' οὗ, ὡς φασιν, ἐξέδωκε φωτός διερρηγμένους
 ὑποδεικνύμενος κίων, εἴ γε οὐχὶ φωτός ἀπύρου, ἐμπύρου δὲ μάλιστα φλογός
 καὶ ἀπλῶς πυρός τὸ ῥήσσειν τὰ ἐν οἷς ὅπως ποτ' ἂν ἄφροι στεγανοῖς σώμασιν,
 ἵνα τί δὴ μὴ ὡσπερ ἐκ τοῦ ἐπιταφίου λίθου οὕτω τοι καὶ ἐκ τοῦ κίονος 10
 ἀρρήκτως τὸ φῶς τηνικαῦτα ἐξέθορον; ἢ οὐχὶ πρόδηλον ὡς ἐμβόλιμον ἔσχεν
 ὁ κίων ἐγχειριδίῳ τρηθείς, ἦν ὡς ῥευστὴν οὐχ οἶός τε ἦν ἐπὶ τῆς ὀρθίας καὶ
 κυλινδρικής ἐπιφανείας ἀρρευστῶς συσχεῖν μέχρι τῆς αὐτομάτου ἐξάψεως
 πνευματώδη ὕλην; Ἴνα τί δὲ καὶ τῶν Ἀρμενίων, ὡς φασι, τὸ τηνικαῦτα τὸ
 τοῦ Κυρίου μνημα προκατασχόντων οὐχὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ βήματι ἱερᾶς τραπέζης, 15
 τῆς τὸν τάφον τοῦ Κυρίου τυπούσης, ἀνεδόθη τὸ φῶς, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἔξωθεν
 κίονος; τί γὰρ κοινὸν κίονι καὶ τῷ ζωοδόχῳ τάφῳ; τίνα δ' αὖ λόγον οὕτινος
 τοῖς Ἀρμενίοις τὸ τηνικαῦτα ὁ φωτοδόχος τοῦ Κυρίου τάφος ὡς ἀναξίους
 μεταδοῦναι, ὡς φασιν, οὐκ ἠξίωσε, τούτου σφίσις ὁ φωτεκφόρος κατ' ἔτος
 ὡς ἀξίους μεταδίδωσι τῶν χαριῶν τῇ μὲν τοῖς πιστοῖς, τῇ δὲ τοῖς Ἀρμενίοις, 20
 ἅμα καὶ ὡσαύτως φωτοδοτῶν; Οὐδὲν γὰρ διοίσει εἴτε ἀμέσως ἀπὸ τοῦ
 τάφου εἴτε ἐμμέσως διὰ τῆς φωτεκφόρου ὕλης τοῖς ἀναξίοις Ἀρμενίοις
 ὅσα καὶ τοῖς ἀξίοις πιστοῖς τὸ ἐπιτάφιον φῶς μεταδιδόμενον. Καὶ δῆτα
 δυοῖν ἀνάγκη θᾶτερον ἢ μὴ κἀκείνοις φωτοδοτεῖν ἢ τὸν διερωγότα κίονα
 κατορύττειν, ὡς μὴδ' ὀραῖσθαι τὸ σύνολον, εἴ γε Ἀρμενίοις φωτοφορία 25
 καὶ κίονος, ἵνα μὴ φωτοφορῶσι, ῥῆξις ἀλλήλοις ἀσυμβίβαστα. Ἄλλ'
 ὁ κίων, φασί, ἐρράγη, οὐχ' ἵνα μὴ κἀκείνοι φωτοφορῶσιν, ἀλλ' ἵνα μὴ
 πρῶτοι ἐκείνοι φωτοφορήσαντες τὴν τῶν πρωτείων ἀνατρέψωσι, ταυτὸν
 εἰπεῖν, ὑφαρπάσωσι τάξιν, οἱ ἔσχατοι πρῶτοι γενόμενοι. Καὶ μὴν εἰς ἔλεγχον,
 μᾶλλον δὲ καὶ ἀνατροπὴν τῆς περὶ τὰ πρωτεῖα ἀταξίας αὐτάρκης οὕσα μόνη 30
 ἢ τοῦ εἰθισμένου φωτός ὑποστολή, περιττήν, μᾶλλον δὲ καὶ περίεργον ἐλέγχει
 τὴν τοῦ κίονος φωτοπάροχον ῥῆξιν, τοῦ μηδέν, ὡς εἴρηται, κοινὸν πρὸς τὸν
 τοῦ Κυρίου τάφον ἔχοντος, καθότι καὶ τὸν Κάιν ὁ Θεὸς οὐδὲν ἄλλο ἢ ἐπὶ
 ταῖς θυσίαις αὐτοῦ μόνον μὴ προσχὼν ἀπεδοκίμασεν. Εἶτα ὁ τὸν κίονα, ἵνα
 μὴ τάξις πρωτείων ἀνατραπῆ, ἐξερωγότα δεικνύς, πῶς ποτε αὐτὸς περὶ τὸν 35
 τῆς φωτοφανείας καιρὸν ἀτακτεῖ πρωθύστερον φωτεκφορῶν; ἢ γὰρ οὐχὶ καὶ
 οὗτος τὰ τῆς ἀναστασίμου πρεσβεία προαρπάζων τῷ πρὸ αὐτῆς νεκρωσίμῳ
 Σαββάτῳ ταῦτα ἀτάκτως κληροδοτεῖ, τὸ μὲν Σάββατον ταῖς τῆς ἀναστασίμου
 φωτοφανείας καταγλαῖζων, τὴν δὲ ἀναστάσιμον τὸ μὲν εἰς τὴν ἰδίαν ἑαυτῆς
 φωτοφάνειαν ἦκον ἀφωταγώγητον ἄγων, ἢ δὲ κακείνη, λαμπαδουχεῖ μὲν, οὐ 40

μὴν οἴκοθεν, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ Σαββάτου φωτοφανεῖας μεταλαβοῦσα τὸ φῶς ταύτη γε τὰ δευτερεῖα ἔχουσαν δεικνύς. Ἄλλ' οὐδὲ ὑπὲρ πρεσβειῶν, φασίν, ἢ ἐκ τοῦ διερρωγότο κίονος φωτοφάνεια, ἀλλ' ὡς κατ' ἐξαιρέτον τοῖς Ἱεροσολυμίταις ἄνωθεν, ὃ ἐστὶν ἀρχῆθεν, ἀποκεκληρωμένον ἐν θεοσδότῳ φωτοφανεῖα 5 ἄγειν τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν, τοῦ οὐδαμοῦ, ἀλλ' ἢ ἐν Ἱεροσολύμοις εὐδοκήσαντος τὰ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας ἐκτελέσαι. Καὶ τούτου, φασί, σαφῆς ἀπόδειξις αὐτὸς οὗτος ὁ ζωοδόχος τοῦ Κυρίου τάφος κατ' ἔτος διδοὺς ἀχειροποιήτον φῶς, οὕτινος κατασχεθέντος τὸ τηνικαῦτα ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων τὸ ἐκείνου φῶς ἐκ τοῦ διερρωγότος ἀνέθορε κίονος. Πόθεν οὖν δῆλον ὡς και 10 ἢ ἐκ τοῦ διερρωγότος κίονος φωτοφάνεια καὶ ἐπιτάφιος καὶ ἀχειροποίητος ταυτὸν εἰπεῖν θεοδότος τοῦ μηδέν, ὡς εἴρηται, κοινὸν πρὸς τὸν ζωοδόχον τάφον ἔχοντας, ὁπότε, οὐδ' αὐτῆ, ἢ ἀπό, μᾶλλον δὲ ἢ ἐπὶ τοῦ ζωοδόχου τάφου, ὁμολόγου ἀχειροποίητος ὡς οὐκ ἐν ταῖς ἀπάντων ὄψεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀπροσίτῳ σκότει (φημί δὴ ἐν ἀθυριδῶτῳ καὶ κεκλεισμένῳ τῷ κουβουκλίῳ) καὶ ἐν πανυ- 15 πότοις προφυλακαῖς τε καὶ προδιαθέσεσιν ὑφισταμένη τε καὶ ἀναδιδομένη; Πῶς δὲ καὶ ἀρχῆθεν λέγουσι τοὺς Ἱεροσολυμίτας ἐν θεοσδότῳ φωτοφανεῖα τελεῖν τὸ Πάσχα, οἱ ἀδυνατοῦντες δεῖξαι, ἦν λέγοισι θεοδότον φωτοφάνειαν ἐμφαινομένην ὑπὸ τῆς τοῦ Κυρίου ἀναλήψεως ἄχρις οὗ ὁ μέγας Κωνσταντίνος σὺν τῷ Γολγοθᾶ καὶ τὸν τοῦ Κυρίου τάφον εἰς τοῦμφανὲς ἀναχώσας 20 κατέστησεν. Εἰ δὲ φήσουσιν, ὡς ἐξ ὅτου ὁ ζωοδόχος τάφος εἰς τοῦμφανὲς κατέστη, ἔκτοτε καὶ τὸ ἀχειροποίητον φῶς ἀναδίδεται, οὐκοῦν, ἐπειδὴ οὐδὲ τοῦτο ἔκ τινος ἱστορίας ἀξιοπίστου πιστοποιεῖν ἔχουσιν (ὃ γὰρ ὁ Πέτρος κατὰ τὸν ἐκ Δαμασκοῦ φωσιτήρα ἑωράκει ἐν τῷ τάφῳ φῶς εἰκὸς ἐκλιπεῖν τοῦ τάφου, ἄχρις οὗ ἡ μακαρία βασιλὶς Ἑλένη αὐτὸν ἀνεκάληρε τοῖς τῆς 25 πόλεως, ὡς ὁ λόγος, φορητοῖς τε καὶ περικαθάρμασι κατακεχωσμένον) ἐάσθων, εἰ δοκεῖ, (καὶ μηδεὶς ἡμᾶς ταύτης τῆς περιεργείας καταϊτιάσθω ἀκαταιτίωτον εἰδὼς τὸν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις πολλῶ ἡμῶν περιεργότερον Θωμᾶν) ἐάσθων, φημί, αἱ μὲν ἐν τε τῷ ναφῷ καὶ τῷ κουβουκλίῳ ἀπηρωρημένοι φωταγωγοὶ εἴτ' οὖν κανδηλαὶ ἀνεπισκεύαστοι (λέγω δὴ τό τε ἔλαιον καὶ τὰς θρυαλλίδας 30 ἀνεγκαινίαστοι) ἀψηλάφητοί τε καὶ ὅλως ἀνέπαφοι, ἢ δὲ τοῦ κουβουκλίου θύρα ἀνεωφγμένη, μᾶλλον δὲ ἐκ περιουσίας καὶ θυρίδες πάντοθεν, κύκλῳ φημί τοῦ κουβουκλίου, ἐξανοιγέσθωσαν (ἢ γὰρ ἀκριβῆς περιέργεια καὶ αὐτὸ τὸ ἀθυριδίωτον κουβούκλιον περιαιρεῖσθαι ἐθέλει), ἵνα ἢ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ ἐπιτάφιος λίθος πανταχόθεν πᾶσι τοῖς περιεστῶσι ὅλος καθ' ὅλην αὐτοῦ φημί τὴν 35 ἐπιφάνειαν διαφαινόμενος (τί γὰρ κωλύει μὴ ἐν σκοτομήνῃ, ἀλλ' ἐν ὄψει πάντων ὄρασθαι τὴν ἀρχὴν ἀναθρῶσκον εἴτ' οὖν ἀναγεόμενον τὸ ἐπιτάφιον ἐκεῖνο φῶς, εἴ γε καὶ κατὰ τὸν ἀπόστολον πᾶν τὸ φανερούμενον φῶς ἐστὶν, ἢ οὐχὶ καὶ Ἥλιου τῆς ἰδίας θυσίας, τὸ πάντῃ ἀνεπίληπτον πραγματευόμενος ἐπ' ὄψει πάντων καὶ κατακλυσμῷ ὑδάτων αὐτὴν ἐσπαργάνωσε καὶ τὸ οὐρά- 40 νιον πῦρ κατήγαγεν οὐχὶ πάλαι ἢ ἄρτι ὀλοκαυτωμένην (ὡς οἱ ἱερεῖς τοῦ

Βῆλ πάλαι δεδαπανημένα τὰ παρατιθέμενά οἱ ἀλλ' ἤδη μᾶλλον ὀλοκαυτου-
 μένην αὐτὴν παριστάς. Οἱ δὲ θυρωροὶ ἀποστήτωσαν, μᾶλλον δὲ στήτωσαν
 μὲν οὐ μὴν οἱ ἐθισμένοι Ἀγαρηνοί, ἀλλὰ τῶν παρεπιδήμων προσκυνητῶν
 οἱ περιεργότεροι. Οἱ δὲ τοιοῦτοι φιλοπραγμονήσαντες πρότερον αὐτοῦ
 τοῦ ἐπιταφίου λίθου τὴν ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν, μᾶλλον δέ, εἰ δοκεῖ, καὶ 5
 τὸν λίθον αὐτὸν ὅλον ὕδατι καθαρῶ αὐτοχείρως ἀποσμήξαντες, οὐ μὴν ἀλλὰ
 καὶ ὕδριας ὕδατος κατὰ ζῆλον Ἥλιου ἢ καὶ μὴ τρίς, ἅπαξ γοῦν, ἐπιχέαντες,
 στήτωσαν ἔπειτα ἔξωθεν (πρὸ τῆς θύρας ἀνεωγμένης, ὡς εἴρηται) ἐκ διαδο-
 χῆς διειργοντες πρὸ παντὸς αὐτοῦ τούτου τοῦ φωτεκφόρου τὴν εἴσοδον,
 μᾶλλον δὲ καὶ τὴν παρουσίαν αὐτὴν, ἀπὸ τῆς πρωτίας τῆς μεγάλης πέμπτης 10
 ἄχρι πρωτίας τῆς ἀναστασίμου, κάπειδάν ἐπιφωσκούσης τῆς ἀναστασίμου
 φωταυγεία τις ἐπ' ὄψει πάντων ὀφθῆ αὐτομάτως ἐπὶ τοῦ μνημείου ἀναθρώ-
 σκουσα, εἴτ' οὖν ἀναγεομένη τε καὶ ἐπικυμαίνουσα, τηνικαῦτα προσκλήθεις
 εἰσίτω ὁ φωτεκφόρος (εἴθ' ὁ Ἱεροσολυμίτης εἴτε τις ἄλλος τῶν παρεπιδήμων
 ἐπισκόπων, καθ' ὅτι οὐχὶ μεῖζων ἢ κρείττων ἢ διακονία ἐκεῖνη τῆς ἀναιμάκτου 15
 θυσίας, ἧς συλλειτουργὸς γίνεται ἐν ἐκάστη παροικίᾳ πᾶς παρεπίδημος εἴτ' οὖν
 ὑπερόριος ἐπίσκοπος) καὶ περιδραξίμενος ἀμφοῖν, ὡς φασιν, ταῖν χεροῖν,
 ὁποῖον ποτ' ἂν ἦ τὴν ἀφήν, φημὶ δὴ τὴν ὕλην, τὸ χαμερπῶς ἐπικυμαῖνον ἐκεῖνο
 ἔξαμμα, εἴτε ἔμπυρόν φημι εἴτε ἄπυρον, (μὴ γὰρ δὴ οὕτω φρενῶν ἐκσταίη-
 μεν ὥστε τοῦ ὑλικοῦ τοῦδε εἴτ' οὖν ἡλιακοῦ καὶ ἀπλῶς φυσικοῦ φωτός, αὐτοῦ 20
 καθ' ἑαυτὸ ἀναφοῦς ὄντος τὸ ὑπερφνὲς χεῖραπτον οἶεσθαι) πυρσευέτω τοῖς ἔξω,
 ἐν οἷς ἦψε σπιροδεύτοις κηρίοις· οὕτω γὰρ ἂν εἴη καὶ προνοούμενος κατὰ
 τὸν ἀπόστολον καλὰ ἐνώπιον καὶ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καὶ συνείδησιν ἔχων
 ἀπρόσκοπτον καὶ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἔτι μὴν καὶ οὐ
 ὑποδείκνυσι διερωγῶτος κίνος πολλῶ ἀξιοπιστότερον. Εἰ δὲ μόνος μὲν καὶ 25
 καθ' ἑαυτὸν τὰ ἐντὸς τοῦ ἀθυριδῶτου κουβουκλίου ἐν σκοτομήνῃ προδιαθέ-
 μενος καὶ κατασφραγίζει τὴν τούτου θύραν ἀξίων καὶ θυρωροῦς ἀποτόμους
 ἐφίστησιν (οὐχὶ ἵνα μὴ παρὰ του φῶς, ὡς φασιν, ἐπεισαχθῆ χειροποιήτων· πῶς
 γὰρ μυριάδρου τῶν θεωρούντων περιεστῶσης πληθῆος; ἀλλ' ἵνα μὴ ἡ τοῦ
 χειροποιήτου φωτός λανθάνουσα προδιάθεσις ὑπανοίξαντός του τὴν θύραν 30
 φωραθῆ). Τὰς δὲ ὑπὸ τοῦ νεωκόρου σύμπαντα τὸν ἄλλον χρόνον ἐπισκευα-
 ζομένας ἐν τῷ ναῷ φωταγωγούς, φημὶ δὴ τὰς ἀπρωρημένας κανδήλας, τὸ
 τηνικαῦτα μόνος αὐτὸς αὐτοχείρως περιωῶν προσδιασκευάζει (ἵνα δηλον ὅτι
 μία τις τούτων τῆς ἀπὸ τοῦ δυνάμει ἐπὶ τὸ ἐνεργεῖα ἦδη προσόδου τῆς ἐν
 τῷ κουβουκλίῳ προδιαθέσεως τῇ ταυτοπαθείᾳ προάγγελος γένηται). Σημείου 35
 γὰρ ἔξωθεν προφανοῦς τῆς ἔσωθεν ἀφανοῦς εἴτ' οὖν ἐγκλείστου φωταγω-
 γίας μὴ προεπισκευασθέντος, εἰκὸς μὴ κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν φωταγωγίαν,
 ἀλλὰ μικρὸν πρὸ αὐτῆς καὶ μετ' αὐτὴν ἤδη διαπνευσθεῖσαν εἰσελθόντα
 καθ' ἑκατέρας τὰς εἰσόδους διαμαρτεῖν τῆς φωτεκφορίας. Τῶν δὲ ἀνά χεῖρας
 κηρίων τὰ φωτύλια κτενίῳ προαναξάινει καὶ σικεροπνεύματι εἴτ' οὖν σπύρτω 40

επιδεδείκει, ἵνα μὴ ἡ ὑγρόυλος ἐκείνη ἐμπυραύγεια τὸ τῆς ἰδίας ὕλης πνευματώδες καθ' ἑαυτὴν δαπανήσασα μετὰ βραχὺ ἀποπνεύσῃ, ἀλλὰ διὰ συγγενοῦς πάλιν ὕλης πνευματώδες γάρ τι καὶ τὸ σπύρτον τῶν κηρίων ἀψαμένη διαρκῆς ἦ, ἐπιτρέπει δὲ τὴν φωτεκφορίαν οὐδενί, τῶν παρεπιδήμων
 5 ἐπισκόπων, οὐδ' ἂν ἦ τις τούτων τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀγιότητα ἄλλος ἀδελφός θεός, ἀλλ' ἡ αὐτῷ μόνῳ τῶν δ' αὐτῶν περιεστώτων προσκνητῶν καὶ αὐτὸν εἰ τύχοι τὸν σφόδρα ἐπιφανῆ καὶ αἰδέσιμον, ἔτι μὴν καὶ σύμπαντας τοὺς ἄλλους τῇ χρηματοδοσίᾳ παρευδοκίμησαντα, εἴπερ τῆς θύρας ἤδη ἀνοιγόμενης τῷ φωτεκφόρῳ περιέργως συνεισελθεῖν πειραθεῖθι, εἰσπεσοντές ἀθρόως
 10 οἱ θυρωροὶ οὕτως αὐτὸν τῶν ἐν χερσὶ φραγκαλλομαστίγων ταῖς νιφάσι διατιθέασιν, ὡς μικροῦ φοράδην αὐτὸν οἴκαδε ἀπάγεσθαι. Ἔστ' ἂν φημι ταῦτα ἐπιτηδεύηται, οὐδ' ἂν πλείους ὑποδειχθῶσι διερωγότες κίονες, οὐθ' οὕτω πτοήσουσιν ὅλως οἱ ἐν αὐτοῖς ὑπεμβόλιμοι πρηστήρες τοὺς τὸν ζωοδόχον τοῦ Κυρίου τάφον καὶ δίχα τῆς φωτοφανεῖας οὐδὲν ἤττον καὶ πανσέ-
 15 βαστον ὄντα εἰδόμενος καὶ πάντιμον καὶ προσκνητόν· τὸ γὰρ τὴν παντὸς μᾶλλον πιστωτικὴν περιέργειαν τῶν κατὰ Θωμᾶν φιλοπραγμόνων ὑποπαραίτητος, ἦν οὐθ' ὁ Κύριος ἡμῶν ἀπεποιήσατο, ἔλεγχος ἂν εἴη σαφῆς τοῦ δραματουργίαν αὐτόχρομα εἶναι, ἅττα καὶ διὰ πολλῶν ἄλλων ὁ λόγος ἐξήλεγξεν, οὐχ ὡς ταῖς θεοσημείαις ἐξαπιστεῖν· τί γὰρ ἀδυνατεῖ τῶν θεοπρεπῶν
 20 τῷ Θεῷ, ἀλλ' ὡς εἰδὼς τὰ μὲν ἀρχαῖα σημεῖα κατὰ τε τὰς γλώσσας καὶ τὰς προφητείας πάσαι πεπαυμένα, τὴν δὲ ἐπιτάφιον ἐκείνην φωταγωγίαν οὕτε ἀρχαίως ποθὲν ἀποδεδειγμένην, ἀλλὰ καὶ θεόδοτον ἄλλως ὑποτεθεῖσαν ἐκ γε μὴν τῶν περὶ αὐτὴν ἐπιτηδευμάτων ἀποφάσκουσιν τοῦθ' ὅπερ καὶ λέγεται· τὰ γὰρ παρὰ τῶν ἐν προοιμίῳ ἀξιολίτων ἐκείνων ἀνδρῶν περὶ αὐτῆς
 25 εἰρημένα παρήσειν μοι τέως δοκῶ ὡς καὶ παρὰ τινῶν ἄλλων ἀγιοταφιστῶν ἔστιν οἷς τῶν τὴν φωτεκφορίαν διελεγχόντων ὑποψιθυρίζομενα. Σκοπεῖν δ' ἐπὶ πᾶσι τοῖς εἰρημένοις κάκεινο ὁμολογῶν ὡς ἡ τῶν ἐκασταχοῦ ἐκκλησιῶν ἱερὰ τράπεζα τυποῖ, ὡς προείρηται, τὸν τοῦ Κυρίου τάφον. Τί οὖν δήποτε οἱ Ἱεροσολυμίται δέον μάλιστα ἐπ' αὐτοῦ τούτου, τοῦ τῶν ἱερῶν τρα-
 30 πεζῶν ἀρχετύπου, τοῦ ἐπὶ τοῦ τάφου, φημί, ἀγίου λίθου λειτουργεῖν, οἱ δὲ ἐπὶ τούτου μὲν οὐδαμῶς, ἀλλαχοῦ δὲ προσφέρουσιν ἢ πάντως δι' ἣν ἐπ' αὐτοῦ οἱ παπίσται καὶ οἱ Ἀρμένιοι καὶ Χαμπέσιοι τελοῦντες μιὰν καὶ κατὰ τὸν ἱερομάρτυρα Κυπριανὸν βέβηλον ἑαυτῶν τελετὴν βεβηλοῦσιν οὐ λέγω τὸν ἐν μυχοῖς τοῦ Κυρίου τάφον· οὗτος καὶ γὰρ οὐχ ὅπως τοῖς παρεπιδήμοις
 35 προσκνηταῖς, ἀλλ' οὐδ' αὐτῶν τῶν ἀγιοταφιστῶν τοῖς πλείστοις ἀπτός, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὁρατός ὅλως ἐν ἀδύτοις, ὡς εἴρηται, μυχοῖς κείμενος, ἀλλὰ τὸν ἐπιτάφιον λίθον (εἰ γὰρ αἱ τῶν ἀσεβῶν θυεῖαι βδέλυγμα τῷ Θεῷ κατὰ τὸν παροιμιστήν, οἱ δὲ αἱρετικοὶ κατὰ τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας εἰσὶ καὶ ἀσεβεῖς καὶ ἄπιστοι, αἱρετικοὶ δὲ καὶ οἱ Λατῖνοι ὡς τῆς αὐτῶν πρὸς ἡμᾶς δια-
 40 φορεῖα περὶ τῆς εἰς Θεὸν πίστεως καὶ ἀπλῶς περὶ δόγματος οὐσης, ὡσπερ

ἔστιν ὁ ὄρος τῆς αἰρέσεως κατὰ τὸν α' κανόνα τοῦ μεγάλου Βασιλείου καὶ αἱ τῶν Λατίνων ἄρα θυσίαι καὶ ἀπλῶς αἱ ἀτέλεστοι τελεταὶ βδέλυγμά εἰσι τῷ Θεῷ ταῦτὸν εἰπεῖν ἀκάθαρτοι· μιάινεται γὰρ ἐκ τῶν ἀκαθάρτων οὐ μόνον τὰ κοινὰ κατὰ τὸν Ἀγγαῖον καὶ τοὺς ἀποστολικούς κανόνας (46), ἀλλὰ καὶ τόπος ἱερὸς καὶ ναὸς ἅγιος κατὰ τὸν Δαυίδ. Ὁ γοῦν ἐπιτάφιος ἐκεῖνος λίθος, 5 ὁ οὐ μᾶλλον διὰ τὸν ἐνδόμυχον τοῦ Κυρίου τάφον ἅγιος ἢ διὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ τῶν βεβήλων αἱρετικῶν τελετὴν βέβηλος καντεῦθεν τῆς ἀναιμάκτου θυσίας ἀνεπίδεκτος ὅπως ποτὲ φωτός, ὡς φασιν, ἁγίου γίνεται ἐπίδεκτικός. Ἐπεὶ δὲ πρὸ τούτου ὁ λόγος ἡξίου τοὺς τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἱερῶν τόπων φιλοθεά- 10 μονας πέμπειν μᾶλλον ὥς ποτε ἢ Μακεδονία καὶ Ἀχαΐα ἦν ἂν ἐκεῖ γινό- 10 μνοι ἐχρηγήσαν τοῖς τῷ ζωοδόχῳ ἀφω προσεδρεύουσιν εὐλογίαν, αὐτοὺς δὲ μένοντες κατὰ χώραν κερδαίνειν μὲν τὰς καθ' ὁδὸν τε καὶ ἐπάνοδον καὶ πολυμόχθους καὶ πολυδαπάνους, ἔστι δὲ οἷς καὶ ἐπικινδύνους τλαιπωρίας κερδαίνειν δὲ καὶ ὅσα ἂν παρὰ τὴν εἰρημένην εὐλογίαν τῶν ἐκεῖ Ἀγαρηνῶν 15 τοῖς τοποτηρηταῖς τε καὶ ὁδοστάταις προσεπεχορήγησαν· (τούτων καὶ γὰρ ταῖς 15 εἰθισμέναις εἰσπράξεσιν εἶεν ἂν ἱκαναί, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπερίκανοι αἱ τε ἐν μιᾷ ἐκάστη τῶν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ἐκκλησιῶν καθ' ἐκάστην μεγαλόνυμον ἡμέραν καὶ ἀπαραιτήτως καὶ προηγουμένως γινόμεναι λογίαι καὶ αἱ τῶν ἑκασταχοῦ μετοχιῶν ἀδραὶ συνεισφοραὶ παρεκτὸς ὧν ἦ τε τοῦ προέδρου καὶ μάλιστα ἢ τῶν ὑπ' ἐκείνου ἐξαποστελλομένων παγκόσμιος περιήγησις ἐκ περιουσίας συν- 20 εισφέρει καὶ ἐμπόρων ἐμπορίας καὶ ναυκλήρων ποντοπορίας καὶ εὐπόρων περιουσίας καὶ ἀπόρων ὑστερήματα καὶ ἀπερίττων αὐταρκείας καὶ τεθνεώτων διαθήκας καὶ ἀπλῶς ὀλίγου δεῖν ἅπαντας ζῶντάς τε καὶ νεκροὺς δασμολογοῦσα, τῶν δὲ ζώντων τοὺς πλείστους καὶ δι' ὧν μάλιστα σφισι τὴν τῶν ὧν πνευμα- 25 τικοῖς πατράσι προεξηγόρευσαν περιττῶς, ὡς ἂν εἴποι τις, μνηστεύεται ἔγγρα- 25 φον, ἵνα μὴ λέγω ὠνητὴν ἄφειν). Κερδαίνειν δὲ φημι διανέμοντας ταῦτα τῶν πατριωτῶν τοῖς ἐνδεέσιν, ἵνα ὡσπερ ὑπὲρ ἧς ἔπεμψαν εὐλογίας, οὕτω τοι καὶ ὑπὲρ ὧν τοῖς ἀδελφοῖς τοῦ Χριστοῦ μᾶλλον ἢ Ἀγαρηνοῖς τε διένειμαν κἄν ταῖς ὁδοιπορίαις ἀνήλωσαν ἔχωσι τὸν μισθόν. Ἐπεὶ, φημι, οὕτως ἡξίου ὁ λόγος. Ἐξεδόθη δὲ συνοδικὸν τοὺς τὴν τοιαύτην ὁδοιπορίαν κωλύοντας ἐπι- 30 τιμίαις καθυποβάλλον, ῥητέον δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ὅτι οἱ κανονικῶς ἐπιτιμητέοι τῶν παρ' ἐντολὴν τι ποιούντων ἢ λεγόντων ὁμολογοῖ εἰσι κατὰ τὸν β' κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ καὶ ἀπλῶς τῶν ἐντολῆν τινα ἐκκλησιαστικὴν εἶτ' οὖν κανονικὴν ὅπως δήποτε παραλύόντων (καὶ γὰρ τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν Κύριον, τὸν τούτου τὴν Ἐξουσίαν τοῖς ἀποστόλοις καὶ δι' ἐκείνων τοῖς ἐκείνων 35 διαδόχοις δόντα, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπὶ μόνων τῶν ἁμαρτημάτων ἔχει τὴν χώραν· λάβετε γάρ φησι Πνεῦμα ἅγιον, ἂν τινων ἀφήτε τὰς ἁμαρτίας ἀφίενται αὐτοῖς, ἂν τινων κρατεῖτε κεκράτηνται). Ἄμαρτήματα δὲ τὰ διὰ τῶν πνευματοληπτῶν δετέα ἢ λυτέα εἰσὶν οὐ πάνθ' ὅσα ἀπλῶς τοῖς αὐτοῖς ἀπαρέσκει, ἀλλὰ μόνα τὰ ἐν παραβάσει θείας ἐντολῆς τολμώμενα. Ἄλλὰ μὴν τῆς εἰρημένης ὁδοιπο- 40

ρίας μὴ οὔσης τῶν κατ' ἐντολὴν καὶ κατ' αὐτοὺς τούτους, τοὺς περὶ τὸν
μακαριώτατον Χρῦσανθον (ἐν τῷ προσκυνηταρίῳ τῆς Ἱερουσαλήμ), οἱ ταύτην
ὀνησίμως εἴτ' οὖν ἐπικερδῶς καὶ τοῖς τῷ ζωοδόχῳ τάφῳ προσεδρεύουσι καὶ
5 τοῖς κωλυμένοις κωλύοντες οὐ τῶν παρ' ἐντολὴν τι ποιοῦντων ἢ λεγόντων
μὴ λέγω ἀλόγους ἐπιτιμίαις, ἐνέχονται. Ἔρα γὰρ ματαία ὡς ὄρνεα πετόμενα
καὶ στρουθοὶ οὐδενὶ ἐπελεύσεται κατὰ τὸν παροιμιστήν. Δειχθήτω πρότερον
ἐντολὴ οὐσα ἢ εἰς Ἱεροσόλυμα προσκυνήσεως χάριν ὁδοιπορία, εἶθ' οὕτως
10 ἐπιτιμάσθωσαν οἱ ταύτην προσιστάμενοι, μᾶλλον δὲ πολὺ πρὸ τούτων σύμπαν-
τες οἱ τὴν ὁδοιπορίαν ἀποδημεῖν ἐνὸν ἔκοντι παραιτούμενοι, εἴ γε τὰ τῆς
ἐντολῆς οὐχ οἱ μὲν, οἱ δὲ οὐ, ἀλλὰ σύμπαντες ἀπλῶς ἐκπληροῦν ἀπαραιτήτως
ὀφείλουσι, ἔστ' ἂν δὲ καὶ ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν ἐπιτιμώντων οὐ τῶν κατ'
ἐντολὴν οὐσα ὁμολογεῖται ἀργεῖ καὶ τὰ ἐπιτίμια, ἐπεὶ εἴη ἂν πρὸ πάντων
15 ἐπιτιμώμενος, ὁ ὅπωςδῆποτε κωλύων τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀποδημίαν.

Κ. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ